

Gada sēne - Lielā pergamentsēne (*Phlebiopsis gigantea*)

Lielā pergamentsēne aizsargā mūsu mežus pret citu sēni – trupi izraisošo sakņu piepi (*Heterobasidion annosum*). Mežaudzēs, kur biežāk sastopama lielā pergamentsēne, sakņu piepes infekcija celmos ir daudz mazāka.

Lielā pergamentsēne veido lielus klājeniskus auglķermeņus (līdz 70 cm garus un 15-20 cm platus), parasti uz koksnes daļas, kas vērsta pret zemi. Bieži sastopama uz 2-3 gadus veciem nozāģēti vai izgāzti skuju koku stumbriem, celmiem un lielu dimensiju ciršanas atliekām. Galvenokārt aug uz priedes koksnes, bet labvēlīgos apstākļos var augt arī uz egles. Sausumā un vecākiem auglķermeņiem to malas atdalās no substrāta, ierullējas uz iekšu, virsma ir krēmkrāsas vai dzeltenbrūna, bet konsistence – sausa un garozai līdzīga – šajā stāvoklī tā atgādina pergamentu vai sviestpapīru. No tā cēlies sēnes nosaukums.

Gada augs -

Čemuru palēks (*Chimaphila umbellata*)

Čemuru palēks ir daudzgadīgs, līdz 25 cm augsts ziemciešu dzimtas puskrūms ar zobainām, ādainām lapām, kas satvinātas rozetē. Augs ir ziemzaļš. No jūnija līdz augustam to rotā skaisti rozā ziedi, kuru čemurs atgādina smalki veidotu lietussardziņu. Dažādos Latvijas apvidos čemuru palēku sauc arī par mātes zālēm, meža mirti, lielo brūklenāju, zāgrobenāju.

Čemuru palēks ir sausu, skraju priežu mežu suga. Plaši izplatīts Ziemeļu puslodē Eirāzijā un Ziemeļamerikā. Tas ir ārstniecības augs, ko iecienījuši Ziemeļamerikas indiāņi. Vairākās valstīs to izmanto cistītā, nierakmeņu un urīnpūšļa, prostatas, tuberkulozes un audzēju ārstēšanā.

Čemuru palēks ierakstīts Baltijas reģiona Sarkanajā grāmatā un vairāku valstu aizsargājamo sugu sarakstos. Latvijā tas pagaidām nav īpaši aizsargājama sugu sarakstos, kaut arī sastopams samērā reti.

Gada putns -

Dzeltenais tārtiņš (*Pluvialis apricaria*)

Tas ligzdo klajos augstajos purvos, bet lielākā skaitā Latvijā sastopams migrācijas laikā pavasarī un rudenī.

Dzeltenā tārtiņa latīniskā nosaukuma (*Pluvialis apricaria*) skaidrojums ir diezgan nepārprotams: pluvialis – "lietu nesošs (lietains)" un apricari – "apsaulot", tātad: "apsaulojies lietusnesējs". Ja "apsaulotā" nosaukuma daļa attiecas uz dzeltenīgo apspalvojumu, tad "lietus daļa" attiecas uz tautas vērojumiem, ka "tārtiņš sasauc lietu".

Dzeltenie tārtiņi ligzdo tundrā un mežu zonā – klajos augstajos purvos sākot no Grenlandes dienvidaustrumiem un Ziemeļeiropas līdz austrumiem Taimirā. Latvijā ligzdo 260-460 pāru. Salīdzinājumam – Igaunijā ligzdo 3000-4000 pāru, Somijā – 120 000-150 000, turpretim Lietuvā – tikai 35-45. Tie veido ilgstošus pārus, kas, iespējams, uzturas kopā arī ārpus ligzdošanas sezonas.

Gada geoloģiskais objekts -

Staiceles dzelzs avoti

Staiceles dzelzs avoti no geoloģijas un hidrogeoloģijas viedokļa ir unikāli dabas veidojumi, kuros ir iespējams novērot nepārtraukti notiekošu dzelzs savienojumu izgulsnēšanās procesu, kas avotu izplūdes vietās veido krāsainu un ļoti neparastu ainavu.

Pazemes ūdeņi ir bagātinājušies ar dzelzi filtrējoties caur devona iezīmi – Burtnieku svītas smilšakmeņiem un aleiroliītiem. Dzelzs savienojumu izgulsnēšanās norisinās ūdeņiem sastopoties ar gaisa skābekli un procesā iesaistoties īpašām baktērijām.

Staiceles dzelzs avoti ir divi avoti, kas atrodas blakus esošās dažus desmitus metrus garās graviņās. Avotu ūdensdeve ir neliela, bet tie ir īpaši, jo bagātīgi izgulsnē dzelzs hidroksīdus un citus savienojumus košā rūsas krāsā. Avotu izplūdes vietās to nogulumu līdz pat 1 m biezā kārtā aizpilda graviņu gultni.

Gada dzīvnieks -

Meža cūka (*Sus scrofa*)

Mežacūkas Latvijā teritorijā parādījās vairāk nekā pirms 9 000 gadu. To izplatība Latvijā strauji augusi 20. gs. otrajā pusē. Liela uzmanība pēdējos gados pievērsta Āfrikas cūku mērim, kas diemžēl kopš 2014. gada ir problēma arī Latvijā.

Gada kukainis - Lielais mārsilu zilenītis (*Phengaris arion*)

Pieaugušie tauriņi barojas galvenokārt mārsilu ziedos. Tie lido no jūnija vidus līdz jūlija beigām. Tauriņi apdzīvo biotopus ar barības augiem – mārsiliem. Tie var būt sausi virsāji, smiltāju zālāji, skraji priežu meži, pelēkās kāpas, ceļu un dzelzceļu malas, elektroliņiju stīgas.

Lielais mārsilu zilenītis ir viens no lielākajiem zilenīšiem, tauriņa spārnu platums sasniedz 4-5 cm.

Zilenītis ir Eiropā aizsargājama dienas tauriņu suga, kuras populācijas lielums turpina sarukt. Latvijā sastopams galvenokārt Piejūras zemienē, taču ir ziņas par tās atrašanos iekšzemes biotopos – pie Daugavpils un Vījakas, kur ir sausi priežu meži, smiltāju pļavas un virsāji. Lielākā atradne ir Ādažu AAA, Vangažu un Garkalnes apkārtnē.

Dabas simboli ik gadu atgādina par dabas elementiem, kas prasa īpašu uzmanību!

2015. GADA

DABAS SIMBOLI

Ieraugi dabā, iepazīsti un pastāsti citiem par savu gada simbola atradumu!

Gada dzīvotne - Bioloģiski vērtīgie zālāji

Jēdziens „bioloģiski vērtīgs zālājs” radies pirms vairāk nekā 10 gadiem, apzīmējot tādus zālājus, kam ir īpaša nozīme dabas daudzveidības saglabāšanā. Gandrīz puse no aizsargājamām augu sugām un arī lielākā daļa no ārstniecības augiem atrodama tieši šādos zālājos. Ļoti nozīmīga ir arī dabisko zālāju loma putnu un daudzu citu dzīvo organismu dzīvē, kā arī kultūrainavas saglabāšanā.

Par bioloģiski vērtīgiem atzīstami tādi zālāji, kuru sugu sastāvs veidojies galvenokārt dabisku procesu gaitā un kuri ilgstoši apsaimniekoti vienā veidā – plaujot vai noganot. Tas nozīmē, ka zālāji var pastāvēt tikai tad, ja tie tiek apsaimniekoti.

20. gadsimta 30. gados dabiskie zālāji aizņēma aptuveni 30 procentus Latvijas teritorijas. Šobrīd šis skaitlis sarucis līdz nepilnam vienam procentam.

Gada koks -

Krūmu čuža (*Pentaphylloides fruticosa*)

Krūmu čuža ir līdz 1,5 metrus augsts, izcili dekoratīvs rožu dzimtas krūms, kas visu vasaru bagātīgi zied dzelteniem ziediem. Tas ir iecienīts apstādījumu augs savas ilgstošās ziedēšanas, ātrās augšanas un noturības pret dažādiem nelabvēlīgiem klimatiskajiem apstākļiem dēļ.

Suga savajā izplatītā Ziemeļeiropā, Igaunijā, Urālos, Krievijas Tālajos Austrumos arī Ziemeļamerikā. Baltijas reģionā – Ēlandē, Gotlandē un vairākas vietās Igaunijā. Latvijā krūmu čuža savvaļā sastopama tikai vienā vietā – Abavas palienē pie Kandavas, dabas lieguma "Čužu purvs" teritorijā. Krūmu čuža savā plašajā areālā visbiežāk aug uz kaļķakmens klintīm, kā arī gar upju krastiem kaļķakmens klinšu piekāpjēs. Abavas ielejā čuža aug uz avotkalņu nogulām, uz kurām akumulējušies plāna augsnes kārtā ar izteikti sārmainu reakciju.

Gada bezmugurkaulnieks -

Grēvis (*Saduria entomon*)

Grēvis ir vienādkājvēzis, kas dzīvo jūras gultnē, lielāko daļu dzīves pavada ieracies gruntī, spēj rāpot pa gruntis virskārtu un peldēt. Apdzīvo gultnes gan ar smilti, grants un dūņu substrātu, priekšroku dod aukstam ūdenim jūras dziļūdens zonās 50 līdz 85 metru dziļumā vai krievi dziļāk (optimālākā temperatūra ir 2-3 grādi). Tas ir sastopams arī piekrastē aptuveni 5 metru dziļumā. Var dzīvot vidē arī ar nelielu sāļumu. Grēvis ir plēšņīgs un maitēdājs, aktīvs naktī, barojas ar citiem grunti apdzīvojošiem dzīvniekiem un mirušiem dzīvniekiem.

Grēvis ir Baltijas jūras ledus laikmeta reliktis, ledājam kūstot, ieceļojis no Ziemeļu ledus okeāna Barenca jūras, sastopams arī vairākos Skandināvijas (Zviedrijas) saldūdens ezeros un visā Baltijas jūrā.

Raksturo Baltijas jūras vides kvalitāti, kā arī ir svarīgs barības ķēdes posms un nozīmīga zivju barības bāze.

Gada gliemis -

Parastā ēdamgliemene (*Mytilus trossulus*)

Gliemene plaši izplatīta daudzās pasaules jūrās un parasti pazīstama kā ziemeļu ēdamgliemene (*Mytilus edulis* L.). Šis bijis arī Baltijas jūrā dzīvojošās ēdamgliemenes nosaukums, latviski tā saukta arī par midiju vai mīdiju, parasto mītilu, jūras sēdgliemeni, zilo gliemeni.

Latvijas piekrastē samērā bieži sastopama suga, garums līdz 30 mm (sājākos ūdeņos izaug lielāka). Čaula plāna, garena, trīsstūrveida. Čaulu ārējā virsma melna vai tumši brūngana, bieži ar violetu krāsojumu.

Pieaugušās gliemenes dzīvo uz cieta substrāta – akmeņiem, priekšmetiem, būvēm. Tās nekustīgi piestiprinās ar bisusa pavedieniem, kas ir izturīgi un elastīgi. Barību iegūst no cauri sūknētā ūdens izfiltrējot visu, kas ēdams – pārsvarā sīkas aļģes, baktērijas, vienšūņus. Ēdamgliemenes daudzviet lieto pārtikā, daudzās zemēs arī audzē.

